

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Κ. ΒΑΡΔΟΥΝΙΩΤΗΣ

ΟΙ ΠΥΡΓΟΙ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Πρώτη δημοσίευση
Ἐθνικὸν Ἡμερολόγιον Κωνστ. Φ. Σκόκου
Ἔτος Θ' (1894)

Ἐπιμέλεια
Κωνσταντῖνος Ν. Πλαστήρας

Ἀντι Εὐχῶν

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2015

Δημήτριος Κ. Βαρδουνιώτης
(Άργος 1847-1924)

ΠΡΟΛΟΓΙΣΜΑ

Στὸ εὐχετήριο φυλλάδιο τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν γιὰ τὸν καινούριο χρόνο, ἀναδημοσιεύουμε τὸ ἀφήγημα τοῦ Δημητρίου Κ. Βαρδουνιώτη *Οἱ Πύργοι τῆς Θεσσαλονίκης*, τὸ ὁποῖο γράφτηκε τὸ 1893 καὶ δημοσιεύτηκε στὸ *Ἐθνικὸν Ἡμερολόγιον* τοῦ Κωνσταντίνου Φ. Σκόκου, τὸ 1894 (τόμ. Θ', σσ. 65-76).

Ὁ Δημήτριος Κ. Βαρδουνιώτης (Ἄργος 1847-1924), δικηγόρος, ἱστορικός, λογοτέχνης καὶ λαογράφος, δημοσίευσε ἱστορικὰ μελετήματα, ποιήματα, διηγήματα καὶ ποικίλα ἄρθρα στὸν ἡμερήσιο τύπο, καθὼς καὶ σὲ περιοδικὰ καὶ ἡμερολόγια τῆς Ἀθήνας, τῆς Κωνσταντινούπολης, τῆς Ἀλεξάνδρειας, τῆς Σάμου ἢ καὶ αὐτοτελῶς. Ὑπῆρξε σημαντικὸς παράγοντας τοῦ πνευματικοῦ βίου τοῦ Ἄργου με ποικίλη δράση στὰ δημοσιογραφικά, ἐκδοτικά καὶ κοινωνικοπολιτικά δρώμενα τῆς γενέτειράς του. Ἄν καὶ λόγιος τῆς περιφέρειας ἔχαιρε ἐκτιμῆσεως καὶ ἀναγνωριζόταν ἀπὸ τοὺς ὁμοίους του λογοτέχνες, ἱστορικοὺς καὶ λαογράφους τῆς πρωτεύουσας, ὡς ἓνας ἀκούραστος μελετητῆς τῶν ἱστορικῶν γεγονότων τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας του καὶ τῆς περιοχῆς της καὶ ὡς δημιουργικὸς λογοτέχνης.

Ὁ Βαρδουνιώτης δὲν περιόρισε, ὡστόσο, τὰ ἐνδιαφέροντά του μόνο στὰ ὄρια τῆς πατρίδας του. Ἀπὸ τίς ἐπαφῆς καὶ γνωριμίες του, καταλαβαίνουμε πὼς ταξίδεψε σὲ ἀρκετὲς ἐστίες τοῦ ἑλληνισμοῦ, ὅπου γνώρισε διαφορὰς πνευματικὰς προσωπικότητες μετὰ τίς ὁποῖες διατηροῦσε ἀλληλογραφία. Ἔτσι, ἓνα ταξίδι του στὴ Θεσσαλονίκη τὸ 1890 ἀποτελέσασε τὸ ἔναυσμα γιὰ τὴ συγγραφὴ

τοῦ ἀφήγηματος ποῦ ἀναδημοσιεύουμε. Τὸ κείμενό του εἶναι ἀπὸ τὰ λίγα παρόμοια δημοσιευμένα κείμενα, τὰ ὁποῖα ἔγραψαν Ἕλληνες τῆς ἐλεύθερης Ἑλλάδας στὰ τέλη τοῦ 19ου αἰώνα, γιὰ τὴ Θεσσαλονίκη.

Τὸ ἀφήγημα εἶναι ἀφιερωμένο στὸν Θεσσαλονικιὸ γιατρὸ Δημήτριο Ρίζο, ὁ ὁποῖος στὰ δημοσιεύματά του χρησιμοποιοῦσε τὸ ψευδώνυμο *Εὐμένης*. Ἡ γλώσσα τοῦ Βαρδουνιώτη εἶναι καθαρεύουσα καὶ ἡ διήγησή του ἀποπνέει τὴν ρομαντικὴ λογοτεχνικὴ ἐποχὴ του. Στὴ μεταγραφή τοῦ κειμένου διατηρήσαμε τὴν καθαρεύουσα γλωσσικὴ μορφή του, ἀλλὰ ὄχι τὶς ὀρθογραφικὲς συνήθειες ἢ ἰδιοτροπίες τῆς ἐποχῆς.

Στὸ γλαφυρὸ αὐτὸ ἀφήγημα περιγράφει ἕναν ἀπογευματινὸ του περίπατο ἀπὸ τὸν Λευκὸ Πύργο μέχρι τὴ συνοικία - τῶν Πύργων - ὅπως τὴ χαρακτηρίζει. Πρόκειται γιὰ τὴν καινούρια συνοικία τῆς Θεσσαλονίκης, τὴ συνοικία τῶν Ἐξοχῶν, ποῦ δημιουργήθηκε ἐκτὸς τῶν τειχῶν, νοτιοανατολικά τῆς παλαιᾶς πόλης, μὲ νέα πολυτελῆ, ἐκλεκτικιστικὰ οἰκοδομήματα, ποῦ ὁμοιάζουν μὲ πύργους. Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ περιπάτου του παρατηρεῖ τὰ συμβαίνοντα γύρω του: ἀπὸ τὸ ἐβραϊκὸ νεκροταφεῖο, τὴν προκυμαία, τὸν Θερμαϊκὸ, τὴ γραφικότητα τοῦ θαλάσσιου τοπίου, τὰ καφενεῖα, τὸ ἱππῆλατο τράμ, μέχρι τὸν κοσμοπολιτισμὸ καὶ τὴν πολυεθνικότητα τῶν κατοίκων τῆς νέας αὐτῆς συνοικίας τῆς Θεσσαλονίκης.

Ὁ Βαρδουνιώτης κατὰ τὴ διάρκεια τῆς, προφανῶς, σύντομης παραμονῆς του στὴ Θεσσαλονικὴ γνώρισε, ἀπ' ὅτι διαπιστώνουμε ἀρκετὰ τὸν καθημερινὸ της βίο, πρόσωπα, συνήθειες καὶ προσωπικότητες τῆς πόλης. Στὸ Ἑλληνικὸ Προξενεῖο, γνώρισε τὸν καθηγητὴ καὶ λογοτέχνη Χριστόφορο Σαμαρτζίδη (1843-1900), τὸν ὁποῖο ἐκθειάζει γιὰ τὴν εὐρύτητα τῶν γνώ-

σεών του και τὸ λογοτεχνικό του ἔργο. Αναφέρεται, ἐπίσης, καὶ σὲ ἄλλους παράγοντες τῆς πόλης, ὅπως τὸν Βαλῆ τῆς Θεσσαλονίκης Γκαλιῆ Πασᾶ, ἄλλους πλούσιους ἰδιοκτῆτες οἰκιῶν τῆς περιοχῆς, ὅπως τὴν οἰκογένεια Μοδιάνο, τοὺς Ἄμποτ, τὸν Ἀλλατίνη, τὸν Σαρνώ κ. ἄ. Ἄξιο παρατήρησης εἶναι τὸ προσωνύμιο *ραχατλῆς* ποὺ ἀποδίδει στὸν Ἀχμέτ Κερίμ ἐφέντη, γιὰ νὰ περιγράψει τὸν πολυτελεῆ καὶ τριφυλλό του βίο. Ὁ Βαρδουνιώτης λογικὰ δὲν γνώριζε τουρκικά, χρησιμοποιεῖ ὡστόσο τὴ λέξη αὐτή, τὴν ὁποία προφανῶς ἄκουσε κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ταξιδιοῦ του καὶ τὴν υἰοθέτησε. Ἡ λέξη *ραχατλῆς* προέρχεται ἀπὸ τὴν τουρκικὴ *ραχάτ* ποὺ σημαίνει *ἀνάπαυση*, καὶ *ραχατλῆς* ἔχει τὴν ἔννοια τοῦ *ἐπαναπαυόμενου*, αὐτοῦ δηλ. ποὺ δὲν δίνει καὶ πολλὴ σημασία σ' ὀτιδήποτε, πέρα ἀπὸ τὴν ἀνάπαυσή του, καὶ ἄρα μεταφορικὰ ὁ τεμπέλης.

Πολλοὶ μελετητὲς τῆς Θεσσαλονίκης, κυρίως ἱστορικοὶ καὶ ἀρχιτέκτονες, ἔχουν παραπέμνει ἢ ἀναφερθεῖ κατὰ καιροῦς, στὸ κείμενο αὐτὸ τοῦ Βαρδουνιώτη. Ἰδιαίτερη προσοχὴ δόθηκε πάντα ἀπὸ τοὺς ἀρχιτέκτονες ἐξαιτίας τῶν ἀναφορῶν του, ἂν καὶ γενικόλογες, στὶς οἰκοδομές, στοὺς κήπους καὶ στὸ περιβάλλον, οἱ ὁποῖες μεταφέρουν τὸ κλίμα τῆς ἐποχῆς καὶ τῆς οἰκιστικῆς δομῆς αὐτῆς τῆς περιοχῆς, ἢ ὁποῖα ἀναπτύχθηκε ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς σημερινῆς ὁδοῦ Βασ. Ὀλγας. Καὶ ἡ ἐπιλογὴ ἀναδημοσίευσης τοῦ ἀφηγήματος αὐτοῦ, ἔγινε ἀκριβῶς γιὰ τοῦτον τὸν λόγο: διότι εἶναι ἓνα δυσεῦρετο κείμενο ποὺ παραμένει λησμονημένο στὶς σελίδες τοῦ *Ἐθνικοῦ Ἡμερολογίου*, ἄξιο ἀνάγνωσης καὶ ἀναφορᾶς, τὸ ὁποῖο ἐμπλουτίζει μὲ τὶς περιγραφές του τὴ γνώση μας γιὰ τὴν παλαιὰ Θεσσαλονίκη.

Κ. Ν. Πλαστήρας

ΟΙ ΠΥΡΓΟΙ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Τῷ φιλάτῳ μοι κ. Δημ. Ρίζῳ, ἱατρῷ

Εἰς τὸν ἀνατολικὸν μυχὸν τοῦ μεγίστου καὶ θαυμαστοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου, ὃν περικλείει ἐξ ἀνατολῶν μὲν ἡ Χαλκιδικὴ χερσόνησος, ὁ σεπτὸς Ἄθως, καὶ αἱ διακλαδώσεις τοῦ ὄρους Χορτιάτου, τοῦ ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν καλουμένου Ἑπταπυργίου ὡς ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ ἑπτὰ πύργων, πρὸς βορρᾶν ὁ λόφος αὐτοῦ μετὰ τὴν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης, πρὸς δυσμὰς ἀπέραντος πεδιάς, ἐκτεινομένη μέχρι τῶν βουνῶν τῆς Ναούσης, καὶ ἡ Κατερίνη, ἡ ἀρχαία Πύδνα καὶ πρὸς νότον ὁ γέρον καὶ ὑπερήφανος Ὀλυμπος, κεῖται ἡ νέα καὶ παράλιος λαμπρὰ συνοικία τῆς μεγάλης καὶ περιβλέπτου πρωτεύουσας τῆς Μακεδονίας, ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Πύργοι. Ὡνομάσθη δὲ οὕτω ἕνεκα τῶν μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομῶν, δι' ὧν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν συνωκίσθη τὸ μέρος ἐκεῖνο.

Λέγεται, ὅτι ἐν τῇ θέσει αὐτῇ ἔκειτο τὸ πάλαι ἡ πρωτεύουσα τῶν Μακεδόνων. Ἐν τούτοις ὑπάρχουν καὶ ἀντίθετοι γνῶμαι, κατὰ τινα τῶν ὁποίων, ἡ ἀρχαία Θέρμη ἔκειτο ἀκριβῶς ἐν ἡ θέσει κεῖται καὶ ἡ σημερινὴ πόλις, ὡς μαρτυροῦν τὰ συνεχῶς ἀνακαλυπτόμενα ἐρείπια ἀρχαιοτήτων, κατ' ἄλλην δέ, μακρὰν αὐτῆς, βορειοανατολικῶς.

Οἱ Πύργοι, οἵτινες φαίνονται μὲν προάστειον, χωριζόμενον ἀπὸ τῆς πόλεως διὰ τοῦ ἐβραϊκοῦ νεκροταφείου, ἀποτελοῦν ὅμως μέρος αὐτῆς, ὡς θερινὴ μᾶλλον ἀριστοκρατικὴ συνοικία, εἶναι ὁ προσφιλέστερος περίπατος τῶν Θεσσαλονικέων. Εἶναι τὰ

Πατήσια ἢ τὸ Φάληρον τῶν Ἀθηνῶν τὸ προάστειον ἐκεῖνο, τὸ τελείως εὐρωπαϊκὸν τὴν ὄψιν.

Κατὰ τὰς θερινὰς ἡμέρας φλέγων ὁ καύσων προκαλεῖ ἀκατανίκητον δίψαν τῆς δρόσου καὶ τῆς ἐξοχῆς. Ἡ μεγάλη αὐτὴ πόλις, μηδεμίαν δυστυχῶς ἔχουσα πλατεῖαν, καθίσταται κατὰ τινὰς ὥρας πληκτικὴ καὶ ἀφόρητος μὲ τὰς πυκνὰς καὶ ὑψηλὰς αὐτῆς οἰκοδομὰς καὶ τὰς ζεούσας καὶ τὰς πλείστας στενὰς πλακοστρώτους ὁδοὺς τῆς. Ὅλοι δὲ τότε αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην ν'ἀναπνεύσωσιν ὀλίγον ἀέρα ἐξοχῆς καὶ ροφήσωσιν ὀλίγην δρόσον, τὸ κατὰ τὰ θερινὰ καύματα πολυπόθητον μάννα τ'οὐρανοῦ.

Πλήθη κόσμου, ρεύματα ἀνθρώπινα πάσης φυλῆς καὶ φυσιογνωμίας, ἐκ τῶν οἰκούντων τὴν νέαν ἐκείνην Βαβυλῶνα, διαχύνονται εἰς τὴν νέαν προκουμαίαν. Ἄλλοι περιδιαβάζουσιν, ἄλλοι ἀναπαύονται εἰς τὰ λαμπρὰ καὶ εὐρωπαϊκώτατα αὐτῆς καφεῖα καὶ ζυθοπωλεῖα, πολλοὶ δὲ διευθύνονται ἐκεῖθεν εἰς τοὺς πύργους χάριν περιπάτου.

Ἐπάρχουν λεωφορεῖα (omnibus), κυκλοφοροῦντα μέχρι τῆς μιᾶς μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἀπὸ τῆς προκουμαίας μέχρι τοῦ Π α ρ α ε ἰ σ ο υ τῶν Πύργων.

Εἰσήχθησαν πρό τινων ἐτῶν καὶ ἐργάζονται ἐπικερδέστατα. Δὲν ἔχουν βεβαίως τὴν κοιμῶτητα καὶ πολυτέλειαν τῶν ἀθηναϊκῶν τράμβαϋ, δυστυχῶς δὲ οὔτε σιδηρᾶν γραμμὴν, καὶ διὰ τοῦτο, τρέχοντα παταγωδέστατα ἐπὶ τῶν λιθοστρώτων, εἶναι ἀληθεῖς ἀ ν τ ε ρ ο β γ ἄ λ τ α ι. Ἄνθ' ἐνὸς γροσίου σᾶς μεταφέρουν ἐκ τῆς προκουμαίας εἰς τὸν Π α ρ ἄ ε ι σ ο ν μετὰ δρόμον τετάρτου τῆς ὥρας. Νεανίσκοι δὲ νοημονέστατοι ὀδηγοῦν τὰ λεωφορεῖα αὐτά, κρατοῦντες ἢ κινοῦντες τοὺς ἀμαξηλάτας, οὐχὶ διὰ κωδῶνων, ἀλλὰ διὰ

σύριγγος ἢ σάλπιγγος καὶ φωνῆς μουσικωτάτης καὶ παρατεταμένης, κραυγάζοντες: Stóreeer! - Alleeez!

Διὰ τοὺς ἀρεσκομένους εἰς τὴν ἵππασίαν εὐρίσκονται ἐν τῇ προκυμαίᾳ πολλοὶ ἵπποι ὠραιότατοι καὶ ζωηροί, καθαρῶς δὲ καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον πλουσίως ἠὺτρεπισμένοι καὶ ἐπισεσαγμένοι μὲ ποικίλα τουρκικὰ ἐφίππια. Ἐκαστον τούτων δύνασθε νὰ μισθώσητε δι' ἐνὸς ἐπίσης γροσίου διὰ ν'ἀπέλθητε εἰς Πύργους.

Οἱ ἵπποι αὐτοὶ ὀδηγοῦνται ὑπὸ νεαρωτάτων ἵπποκόμων, Τούρκων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, οἵτινες εἶναι τόσῳ δεξιοί, γεγυμνασμένοι καὶ ὠκύποδες, πτερόποδες σχεδόν, ὥστε σᾶς συνοδεύουν ἔφιππον πεζοὶ αὐτοί. Ἐν ᾧ δὲ οἱ ἵπποι τρέχουν καλπάζοντες, ἐκεῖνοι σᾶς ἀκολουθοῦν τόσον ἐγγύς, ὥστε κρατοῦν τὰς οὐράς τῶν κελήτων, ἐνίοτε δὲ καὶ προτρέχουν αὐτῶν πρὸς ἔκπληξιν ἐκείνων, οἵτινες τὸ πρῶτον βλέπουσι τοιοῦτο θέαμα.

Διὰ τοὺς μᾶλλον νοχελεῖς ὑπάρχουν αἱ ἄμαξαι καὶ αἱ λέμβοι, ἢ, ἐν τῇ γλώσσει τοῦ τόπου οἱ ἀραμπάδες καὶ τὰ καϊκια. Οἱ δὲ θέλοντες νὰ ἀπολαύσωσι τῶν θελγήτρων τοῦ περιπάτου ἢ περιεργασθῶσι τὸν τόπον ἀνετώτερον, πεζοποροῦσι.

Δεῖλιν τινὰ τῶν τελευταίων καυστικῶν ἡμερῶν τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1890, ὅτε διέτριβον ἐν Θεσσαλονίκῃ, παρέλαβον τὸν φίλον μου Ἀβραμῖκον, καλὸν καὶ μεμορφωμένον νέον, Ἑβραῖον, ὅστις ἐχρησίμευσέ μοι κατὰ τὴν αὐτόθι διαμονήν μου φιλόφρων καὶ περιποιητικώτατος ξεναγός, καὶ ἐξήλθομεν εἰς περίπατον πρὸς τοὺς πύργους πεζοποροῦντες.

Ἐφθάσαμεν εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἄκραν τῆς προκυμαίας διελθόντες τὰ μεγαλοπρεπῆ καφεῖα της, ἅτινα εἶναι κέντρα συναθροίσεως κόσμου πολλοῦ καὶ ποικί-

λου, τὴν Ὠραϊαν θέαν, Ἀμερικὴν, Αἴγυπτον, Ποσειδῶνα, τὴν λαμπροτάτην Ἀλάμπραν, τὴν Γαλάτειαν καὶ τὸ ζυθοπωλεῖον Τερψιθέαν. Ἐκεῖ ἐγείρεται ἀπαισιόμορφος ὁ Λευκὸς Πύργος (Μπεάς - Κουλέ), ὁ ἀρχαῖος λίθινος καὶ μέγας παράλιος πύργος, ὅστις εἶναι ἀπὸ μακρῶν ἐτῶν αἰ φοβερὰι φυλακαί, ἢ Βαστίλλη τῆς Θεσσαλονίκης. Ἄντικρὺ αὐτοῦ εἶναι τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ πλήρες ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν πηγαινοερχομένων, στραταρχεῖον, γραφεῖον τοῦ στρατάρχου τῆς Μακεδονίας Χουσεῖν Φεβζή πασᾶ. Παρήλθομεν καὶ τὸ μετ' αὐτὰ μικρὸν ναυπηγεῖον ἢ μᾶλλον λεμβοπηγεῖον τῆς πόλεως, ὡς καὶ τὸ πρὸς ἀριστερὰν ἐβραϊκὸν νεκροταφεῖον, ἔνθα Ἑβραῖαι γοερῶς ὠλοφύροντο ἐπὶ νεοσκαφοῦς τάφου. Πέραν δ' αὐτοῦ περιειργάσθημεν στρατῶνα μέγαν τουρκικὸν καὶ ἐξεληθόντες τῆς πόλεως, εὐρέθημεν εἰς τὴν λεωφόρον τῶν Πύργων.

Ἡ ἄποψις αὐτῶν εἶναι μεγαλοπρεπής.

Ὑψηρεφῆ καὶ πολυτελῆ μέγαρα, κομψότατα καὶ βαρυδάπανα ἔργα τῆς νεωτέρας ἀρχιτεκτονικῆς καὶ κῆποι μεγάλοι, κατάφυτοι καὶ δροσερώτατοι, κεῖνται ἔνθεν τῆς εὐρυτάτης ὁδοῦ. Ὠραῖα πεζοδρόμια, περικαλλυνόμενα ὑπὸ ἀειθαλῶν δενδροστοιχιῶν κοσμοῦσιν αὐτὴν καὶ τέρπουσι τοὺς διαβάτας.

Ἐκαστον τῶν μεγάρων ἔχει ἀντικρὺ αὐτοῦ ἐπὶ τῆς παραλίας λουτρῶνα ἰδιαιτέρον πολυτελῆ, ἐν ᾧ λούεται εἰς διαυγεστάτην θάλασσαν ὁ ἄρχων τοῦ μεγάρου, συγκοινωνῶν μετ' αὐτοῦ διὰ χαλικοστρώτου διαδρόμου καὶ γεφύρας ἕξ - ὀκτῶ μέτρων μήκους. Οἱ ἐπιθαλάσσιοι αὐτοὶ λουτρῶνες περιβάλλονται ὑπὸ κιγκλιδωτῶν ἐξωστῶν, στεγάζονται δὲ ὑπὸ ἀναπαυτικωτάτων δωμάτων. Ἐκεῖ ἐπάνω μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἢ κατὰ τὰς

σεληνοφώτους νύκτας, ὑπὸ ὀρίζοντα γραφικώτατον, εἰς τὰς ὄροσερὰς πνοὰς τῶν λεπτῶν ζεφύρων, ἐν ᾧ καταθέλγει ἡ θεὰ τοῦ, ὡς πλᾶξ παμμεγίστη ἀργύρου, μαρμαίροντος Θερμαϊκοῦ, κάτωθι δὲ κυμάτια, φλοισβίζοντα, παίζουσιν εἰς τὴν ἀμμώδη ἀκτὴν, ὡς φιλοπαίγμονες καὶ ἀφελεῖς ἔρωτες, οἱ μεγαλοπρεπεῖς αὐθένται τῶν Πύργων διέρχονται ἡδίστας ὥρας, ροφῶντες δρόσον ζωογόνον καὶ γλυκυτάτην, μεθυστικὰς καπνοσύριγγας, καφέδες τῆς Ἰεμένης, μελίκρατα καὶ ἄλλα ἀναψυκτικά, ὧν βρίθουσι τὰ πλούσια αὐτῶν μέγαρα.

Τὰ πεζοδρόμια καὶ ἡ λεωφόρος ἐν γένει γέμουσι κόσμου ποικίλου, ὅστις μετὰ τῶν λεωφορείων, τῶν ἀμαξῶν καὶ ἵππων, ἀποτελεῖ δαιδάλειον πανόραμα. Ἐκάστη φυλὴ, τάξις, ἡλικία καὶ γένος, ἐκάστη ἐνδυμασία, στολὴ καὶ χρῶμα, ἐκάστη γλῶσσα, ἐκάστη ἰδιορρυθμία καὶ καλαισθησία ἔχουν ἐκεῖ τοὺς ἀντιπροσώπους των. Ἐν τῇ πασπερμία ἐκείνῃ λαοῦνται ὅλαι αἱ γλῶσσαι τῆς γῆς, διότι εἰς τὴν Θεσσαλονίκην δύνασθε νὰ εὔρητε ὅλας τὰς φυλάς τοῦ κόσμου, πλὴν τῆς κινεζικῆς. Ἀληθῆς κοινωνικὸς κυκεῶν!

Διακρίνονται οἱ μεγαλοπρεπεῖς Τοῦρκοι, οἱ ἀγέρωχοι Εὐρωπαῖοι, οἱ νοημονέστατοι Ἑβραῖοι, οἱ συνεσταλμένοι ἀλλὰ φιλοπάτριδες καὶ αἰσθηματῖαι Ἕλληνες καὶ οἱ πονηροὶ Βούλγαροι. Αἱ ἰδιότροποι Ἀγγλίδες, αἱ ἀφελεῖς Γερμανίδες, αἱ κομπόταται καὶ χαρίεσσαι Γαλλίδες, αἱ ἐράσματα Ἰταλίδες, αἱ θελκτικαὶ Ἰσπανίδες, αἱ χιονώδεις ἀλλὰ πλήρεις ζωῆς Ρωσσίδες, αἱ εὐσωμοὶ καὶ σφριγῶσαι Βουλγαρίδες, αἱ συμπαθέσταται Ἕλληνίδες, αἱ ἠδυπαθέσταται Ὀθωμανίδες καὶ αἱ ἐξόχως ὠραῖαι καὶ προκλητικαὶ ἀφρόπλαστοὶ Ἑβραῖοι, διέρχονται πλησίον σου ὡς ἐν πανοράματι φάσματα, ἀκτινοβολοῦντα ἐκ κάλλους, χάριτας καὶ

πολυτελείας, μόνα ἢ μετὰ συνοδῶν, συνήθως γ ι α -
σ α ξ ί δ ω ν ἐνόπλων, οἵτινες, ὡς Κέρβεροι, φρου-
ροῦσιν αὐτάς. Ἰδιαζόντως ἐξέχουσι διὰ τὴν πολυπρόσω-
πον ἀκολουθίαν των, ὡς αἱ ἀρχαῖαι Ἀθηναῖαι, αἱ Ὀθωμα-
νίδες. Ἔχουσι κεκαλυμμένον τὸ πρόσωπον μὲ τὰ γαρ-
γαλιστικώτατα γιασμάκια των. Διαφαίνονται δὲ μόνον
ἐξ αὐτῶν οἱ πύρινοι ὀφθαλμοὶ των, στεφανούμενοι ὑπ'
ὀφρῶν ἠνωμένων κατὰ φύσιν ἢ τέχνην, ὅπερ εἶναι ση-
μεῖον ἀγρίας ζηλοτυπίας, κατὰ τὸν Ange Rénigne, καὶ
περιβαλλόμενοι ὑπὸ μέρους τῆς στιλβούσης κόμης, τῶν
ἀβροτάτων παρειῶν καὶ τῆς κορυφῆς τῆς ρινός. Αἱ ἀλα-
βάστρινοι χεῖρες των, μὲ τοὺς ἐρυθροβαφεῖς ὄνυχας, κο-
σμοῦνται ὑπὸ δακτυλίων, ἀδαμάντων καὶ ἄλλων πολυ-
τίμων λίθων καὶ ψελίων. Καθίστανται δὲ ἡδυπαθέστε-
ραι ἐκ τῶν βραχέων ἐνδυμάτων των, ἀφ' ὧν διαφαίνο-
νται μετὰ τοῦ κάτω τῆς εὐτραφοῦς κνήμης οἱ καλλισφυ-
ροι μικροὶ πόδες, εἰς μεταξωτὰς περικνημίδας καὶ πλού-
σια καὶ κομψότατα ὑποδημάτια (σκαρπίνια) ἐσφηνωμέ-
νοι. Αἱ περιέργοι αὐταὶ γυναῖκες, αἱ δειλότατον ἔχουσαι
τὸ ἦθος, καλύπτουσιν ἐξ αἰδημοσύνης τὰ πρόσωπα καὶ
γυμνοῦσι τοὺς πόδας καὶ τὰς κνήμας! Αἱ δὲ περικαλλέ-
σταται Ἑβραῖαι μὲ τὰ ὑψηλὰ καὶ συμμετρῶς εὐτραφῆ
σώματά των, τὰ λευκώτατα καὶ τρυφερώτατα, ὡς ἡ ἀρτι-
φυῆς ἰάσμη, τὰ ἰλαρὰ πρόσωπα, τὰ βαθύκολπα στήθη,
τὸ χαριτόβρυτον παράστημα, μὲ τὰ ἐξαίσια καὶ φιλετικὰ
αὐτῶν κοστούμ, μὲ τὰ ποικιλόχρωμα καὶ μετάξινα πολυ-
τελῆ ἐνδύματά των, βαδίζουσιν, ὡς Καρυάτιδες καὶ Νη-
ρηίδες ἐν ταῦτῳ καὶ διακρίνονται ὅλων διὰ τὸ κάλλος
των καὶ τὸ θάρρος καὶ ἐλευθερίαν των.

Οὕτως ἐν τῷ πολυδαιδάλω ἐκείνῳ πλήθει ἀπο-
ρεῖτε, ποῦ νὰ κρατήσητε τὸ βλέμμα καὶ ποῦ νὰ τὸ
ἀφήσητε ν'ἀναπαυθῆ ἡδύτερον.

Ἐν ᾧ ἐβαδίζομεν, εἶδομεν κατὰ τύχην ἕνδον ἀνοικτῆς θύρας τουρκικοῦ μεγάρου, δυσειδῆ γραίαν, γυμνοπρόσωπον. Αὐτὸ βεβαίως θὰ ἦτο μέγιστον δυστύχημα διὰ τὴν ἀθλίαν γυναῖκα, διότι ἐν ἀκαρεῖ ὀπισθοχώρησε μετὰ δέους ὠχρὰ καὶ ἐκάλυψε τὸ πρόσωπον διὰ γασμακίου, πρὸς μεγίστην, ἐννοεῖται, εὐχαρίστησιν καὶ αὐτῆς καὶ ἡμῶν, οἵτινες οὐκ ὀλίγον ἐγελάσαμεν διὰ τὴν ματαίαν προφύλαξιν. Ἦτο Ὀθωμανὶς θεράπαινα, ἣτις ἔνεκα τοῦ καύσωνος εἶχεν ἀποκαλύψει τὸ δυστυχὲς αὐτῆς πρόσωπον, ἀλλὰ τὸ ὅποιον οὐδεὶς ἐδίκαιοῦτο νὰ ἴδῃ, πλὴν τοῦ ἱατροῦ τῆς, κατὰ τοὺς νόμους καὶ τὰ ἔθιμα τῆς φυλῆς αὐτῆς.

Ταχέως ἐντούτοις ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν μας ἄλλο θέαμα. Ὁ περιπατῶν κόσμος ἤνοιγεν εὐλαβῶς διόδον εἰς μεγαλοπρεπῆ ἄμαξαν. Ἡ ἄμαξα αὐτὴ ὠδηγεῖτο ὑπὸ γιγαντοσώμου καὶ πολυτελεῆ στολῆν φέροντος ἠνιόχου, ἐσύρετο δὲ ὑπὸ τεσσάρων Ἀραβικῶν θυμοειδῶν ἵππων, ἐπὶ τῶν δύο πρώτων τῶν ὁποίων ἐκάθηντο δύο Τοῦρκοι λοχῖαι ἐν στολῇ καὶ στηρίζοντες ἐπὶ τῆς ὀσφύρος τὰς ἀκτηρίδας τῶν τουφεκίων των. Ἐπὶ τοῦ λαμπροῦ αὐτοῦ τεθρίπτου ἐκάθητο ὁ μεγαλοπρεπέστατος Ἀλῆ Γκαλήπ πασᾶς, ὁ βαλῆς (νομάρχης ἢ γενικὸς πολιτικὸς διοικητῆς) τῆς Θεσσαλονίκης, γέρον ὑψηλός, εὐτραφής, ὠραῖος, σοβαρὸς καὶ ἐπιβλητικὸς. Ἐφημίζετο δὲ διὰ τὴν σύνεσιν, μόρφωσιν, πείραν καὶ πολιτικὴν δεξιότητα, ὧν ἔνεκα ἐθεωρεῖτο, ὡς εἷς τῶν ἐξοχωτέρων ἀνδρῶν τῆς Τουρκίας καὶ κατόπιν προήχθη ἀξίως εἰς ὑπουργόν, ἠγαπᾶτο δ' ἐν Θεσσαλονίκῃ, καίπερ σλαβίζων καὶ οὐνιτίζων, διότι ἦν καλός, εὐγενής, δίκαιος καὶ ἰσχυρότατος. Οὕτως ἐξήρχετο εἰς περίπατον ὁ Γκαλήπ πασᾶς συνήθως, εἰς δὲ τὰς ἐπισήμους περιστάσεις ἐπέβαινε πολυτελοῦς ἐξίπτου καὶ ἐκάλυπτε τὰ εὐρέα στήθη του διὰ

τῶν πολλῶν παρασήμων του. Τὸν εἶδον καλῶς ἐπὶ τινὰς στιγμὰς καὶ ἐθαύμασα τὴν σπανίαν σοβαρότητα τῆς νομιμονεστάτης καὶ ἀγαθῆς φυσιογνωμίας του καὶ τὸ μεγαλοπρεπές του παράστημα, ὅπερ πληρέστατα δικαιοῦ τὸ τουρκικὸν ἐκεῖνο λόγιον:

*Μὰλ Ἰνδιστάν
Γκιουζέλ Γκιουρτζιστάν,
Αακῆλ Φρεγκιστάν,
Σαλτανὰτ Ἀλῆ Ὀσμάν.*

ἦτοι: «Ὁ πλοῦτος εὐρίσκεται παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς, τὸ κάλλος εἰς τὴν Γεωργίαν, ἡ μεγαλοφυΐα παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις καὶ ἡ ἐπίδειξις καὶ μεγαλοπρέπεια παρὰ τοῖς Ὀσμανλήδαις, τοῖς Ὀθωμανοῖς».

Τὰ μέγαρα τῶν Πύργων εἶναι μεγάλα καὶ ἐξαισια οἰκοδομήματα, εἶναι δὲ τὰ πλεῖστα θερινὰ κατοικία τῶν ιδιοκτητῶν αὐτῶν. Θαυμάζει τις κομψότατον, μεσαιωνικοῦ ρυθμοῦ, μέγαρον, φέρον ἐν τῇ ἐξωθύρᾳ μεγάλοις χρυσοῖς ψηφίοις τὴν ἐπιγραφὴν: Château mon bonheur. Εἰς ἄλλο παρέκει νεωτέρας ἀρχιτεκτονικῆς ἀναγινώσκει παρομοίαν Villa mon plaisir. Εἰς ἄλλο περαιτέρω λαμπρότερον, ἄλλην: Villa Ida, καὶ εἰς ἄλλα ἄλλας. Διακρίνεται δὲ ἐν ἐβραϊκὸν διὰ τὴν ἀνώμαλον καὶ λίαν ιδιότροπον στέγην του, μέγαρον, πολλαχοῦ ἐπίχρυσον.

Ἅλα δὲ τὰ μέγαρα τῶν Πύργων περιβάλλονται καὶ κατακοσμοῦνται ἀπὸ εὐρυτάτους χλοεροῦς καὶ βαθυσκίους κήπους, με δεξαμενὰς καὶ τεχνητὰ ἀναβρυτήρια καὶ πίδακας, με καλλικέλαδα καὶ καλλιμορφα πτηνὰ ἐν κλωβοῖς βαρυτίμοις, με δένδρα ὑψηλὰ καὶ ὀλοπράσινα καὶ παραδεισίους ἀνθῶνας, ὑπὸ τὴν ἀκοίμητον ἐπιμέλειαν πολυπληθῶν κηπουρῶν καὶ δούλων τοῦ μυριοπλοῦτου ἐκεῖνου ἀρχοντολογίου. Ὑπηρεταί, θυρωροί, κηπου-

ροί, δενδροκόμοι καὶ ἀνθοκόμοι, ἄρρενες καὶ θήλειαι, δι-
εσπαρμένοι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, καθαρίζουν ἀεννάως τοὺς ἐκ
πολυχρῶμων ψηφιδωτῶν κεκοσμημένους καὶ ἐστρωμέ-
νους διαδρόμους καὶ προαύλια, ὥστε νὰ λάμπουν ἐκ κα-
θαριότητος, ποτίζουσι καὶ περιποιῶνται τὰ δένδρα, τοὺς
θάμνους καὶ τοὺς ἀνθῶνας, ἐν οἷς θάλλουν τὰ εὐωδέστε-
ρα, τὰ εὐχρωώτερα, τὰ σπανιώτερα ἄνθη τοῦ κόσμου.
Καὶ ὅταν ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ διαβάτου ἐκτείνεται εἰς τοὺς
ἀνθοστόλιστους καὶ εὐώδεις ἐκείνους παραδείσους, εἰς
τὸ ἡδυπαθὲς βασιλεῖον τῶν χρωμάτων, τῆς δρόσου καὶ
τῆς ζωῆς, βυθίζεται εἰς ἡδονὴν καὶ νάρκην γλυκυτό-
την καὶ δὲν θέλει ν'ἀνασπασθῆ ἑκείθεν ποτέ, νομίζων,
ὅτι τρυφᾷ εἰς τοὺς κήπους τῆς Καλυψοῦς ἢ τῆς Λαΐδος.
Πόσοι, ὦ πόσοι ἄραγε μόχθοι, ἰδρῶτες, θυσίαι καὶ στό-
νοι δυστυχῶν καὶ πολυειδῶν μυρίων καὶ μυρίων δούλων,
καταπονουμένων, ἐχρειάσθησαν διὰ νὰ σχηματισθῶσι
οἱ κολοσσοὶ τῶν περιουσιῶν, εἰς ἃς ὀφείλεται ἡ ἐκπλη-
κτικὴ ἐκείνη εὐμάρεια καὶ τρυφὴ τῶν εὐνουστάτων τέ-
κνων τῆς τύχης, ἅτινα τόσῳ μακαρίως διέρχονται τὴν
ζωὴν εἰς τοὺς παραδείσους ἐκείνους!...

Τὰ μέγαρα αὐτὰ ἀνήκουν εἰς βαθυπλούτους
Τούρκους, Ἑβραίους, Εὐρωπαίους, Ἑλληνας καὶ
ἄλλους. Ἀλλὰ τὰ μεγαλοπρεπέστερα αὐτῶν εἶναι
τὰ μέγαρα τῶν Σαρνώ, Καρόλου Ἀσλάν, Δειρὰν
Ἀμπτουλά, Ἀλφρέδου Ἄμποτ, Χαμδῆ μπέη, Ἀλλατί-
νη, Μοδιάνων καὶ Ἀχμέτ Κερίμ ἐφέντη.

ὦ, αὐτὸς ὁ Κερίμ ἐφέντης! Εἶναι ὁ πεφημι-
σμένος μεγαλείτερος ρ α χ α τ λ ἦ ς τῆς Θεσσαλονί-
κης. Ἐνῶ ἐβαδίζομεν, ἐκίνησε τὴν περιέργειάν μου
εὐτραφῆς καὶ λευκόσαρκος, κατάλευκα δὲ ἐνδεδυ-
μένος καὶ σοβαρὸς ἀνὴρ, ὀξύτατον ἔχων τὸ βλέμμα
καὶ καθήμενος νωχελῶς εἰς τὴν εἴσοδον ὑψίστου με-

γάρου. Θὰ τὸν ἐξελάμβανον δὲ, ὡς ἀγᾶν εὐπατρίδην, εἰ μὴ ἔλεγέ μοι ὁ Ἀβραμῆκος, ὅτι εἶναι ὁ θ υ ρ ω ρ ὸς τοῦ βαθυπλούτου Ἀχμέτ Κερίμ Ἐφέντη. Ἔστημεν ὀλίγον ἔξωθι τῆς θύρας, καὶ εἶδον εἰς τὸ μέσον τοῦ ψηφιδοστρώτου προαυλίου ἠδυπαθέστατον θέαμα. Αὐτὸς ὁ ἄρχων τοῦ μεγάρου, ὁ τρυφηλός, ὁ ἐκ τῶν ἀγαθῶν του κοπιῶν, ὁ μακάριος καὶ τρισμακάριος Κερίμ ἐφέντης, εὐτραφής, πάλλευκος τὴν ὄψιν καὶ τὴν πλουσίαν περιβολήν, ὑψηλός, πεντηκοντούτης περίπου, ἐκάθητο ἡμινακεκλιμένος εἰς χρυσοπάρυφον ἔδραν ὑπὸ παχύσκιον καὶ θαλερὸν δένδρον, πλησίον διαυγεστάτου ἀναβρυτηρίου, ροφῶν εὐωδέστατον καπνὸν ἐκ πολυτελοῦς μακρᾶς καπνοσύριγγος (τσιμπουκίου) δι' ἠλεκτρίνου ἐπιστομίου. Ἦκτινοβόλουν δὲ ὁ χρυσὸς τῆς μακρᾶς καὶ ὀγκώδους διπλῆς ἀλύσεως τοῦ ὰρολογίου του καὶ οἱ σάφειροι καὶ ἀδάμαντες τῶν κομβίων τοῦ στήθους καὶ τῶν δακτυλίων του. Ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἴσαντο, ἔτοιμοι εἰς πᾶν νεῦμα του ἔξ νεαροὶ καὶ εὐειδεῖς θεράποντες καὶ θεραπεαίνιδες, περιποιοῦμενοι αὐτόν. Ἡ θαλασσία αὔρα ἐδρόσιζε τὸν εὐδαίμονα ἐφέντην, ὁ δὲ κύκλω ἀνθῶν μὲ τὰ ἀναρίθμητα, τρυφερὰ καὶ εὐώδη ἄνθη του ἐπλήρου ἀρωμάτων καὶ κάλλους τὸν μαγικώτατον ἐκεῖνον περίβολον. Οἷα τρυφή καὶ πολυτέλεια ἦτον ἐκείνη, οἷον ρ α χ ᾶ τ ι ραχαλιδικώτατον, ἂν δύναται τις νὰ εἶπη! Οὔτε τοῦ Κερίμ ἐφέντη, οὔτε τοῦ θυρωροῦ του κᾶν, ἐκινήσαμεν τὴν ἐλαχίστην προσοχὴν, εἰ καὶ ἰστάμεθα ἐγγύτατα τῆς θύρας λεπτά τινα, ἡμεῖς οἱ ἐνώπιον ἐκείνων καὶ θέας ἀνάξιοι σκώληκες! Ὁ Κερίμ ἐφέντης ἐρρέμβαζεν ἐκεῖ ἀγέρωχος, ἀπαθέστατος καὶ γαλήνιος, ἐφαίνετο δὲ, ὡς ἄλλος Ποσειδῶν, μόλις ἐξελθὼν τῶν ὑγρῶν βασι-

λείων του και περιστοιχιζόμενος ὑπὸ τῶν Τριτῶνων,
Δελφίνων καὶ Νυμφῶν, τοῦ ὠκεανοῦ!

Ἄμαξα ἔστη πρὸ τῆς θύρας ἄλλου μεγάρου καὶ
κατῆλθεν αὐτῆς νεαρὰ καὶ περικαλλεστάτη δέσποινα.

- Ἡ Ἴδα! ἡ Ἴδα! μοὶ ἐπιθύρισε ὁ Ἀβραμῖκος ἐν
θαυμασμῷ.

Ἦτον ἡ δέσποινα τοῦ μεγάρου, τοῦ φέροντος
τὸν τίτλον *V i l l a I d a*, ἡ σύζυγος τοῦ Λεβῆ Σαοῦλ
Μοδιάνου, τοῦ Κροΐσου τῆς Θεσσαλονίκης, μία τῶν
ὠραιότατων γυναικῶν τῆς πόλεως ἐκείνης. Τὸ ἐξαισί-
ον κάλλος τῆς εἶναι τρώντι ἄξιον τῆς φήμης του. Οὔτε
εὐτραφής, οὔτε ἰσχνή, ὑψηλή, εὐθυτενής, πάλλευκος,
ἀβρόσαρκος, νεαρὰ, πλήρης ζωῆς, σφρίγους καὶ πυ-
ρός, ἔχει τὴν μορφήν τῆς ἀποδιδομένης τῷ Πραξιτέ-
λει Ἀφροδίτης τοῦ Καπιτωλίου, μορφήν πολυθέλη-
τρον, καθισταμένην θελκτικωτέραν ὑπὸ δύο μεγάλων
καὶ γλυκυτάτων ὀφθαλμῶν, μαγικὴν ἐρώτων καὶ χαρί-
των φωλεάν.

Amour, tu vis en elle;
Car c'est dans sa prunelle,
Que tu mets ton carquois
Narquois!

Ἡ περικαλλεστάτη Ἴδα εἰσῆλθεν εἰς τὸ μέγαρόν
της, ἐγὼ δὲ ἐξηκολούθησα τὸν περίπατόν μου, ψιθυ-
ρίζων:

Charmante Gabrielle,
Je vous fais mes adieux....

Ἐφθάσαμεν εἰς τὸν Π α ρ ά δ ε ι σ ο ν, ὅστις
κεῖται εἰς τὸ πέραν ἄκρον τῶν Πύργων.

Ὁ Π α ρ ά δ ε ι σ ο ς εἶναι μέγας καὶ κατάφυ-

τος κήπος, περιέχων καφεΐον καὶ ζυθοπωλεΐον, σκιερὸς καὶ δροσερός, ὅπου πολλοὶ διέρχονται ἠδέως τὰς ὥρας των. Ὁ διευθυντὴς αὐτοῦ εἶναι Ἕλληνας, ὡς Ἕλληνας εἶναι πάντες σχεδὸν οἱ διευθύνται τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ καφεΐων καὶ ξενοδοχείων, εἶναι δὲ περιποιητικώτατος, μὴ ἐκτελῶν τὴν ὑπηρεσίαν του μετὰ ὄριμον σκέψιν, ὡς πολλοὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι.

Ἐν τῷ Π α ρ α δ ε ἰ σ ω διήλθον ἱκανὴν ὥραν πᾶνυ εὐαρέστως. Συνήντησα ἐκεῖ τὸν ἀξιότιμον καὶ φίλον κ. Χριστόφορον Σαμαρτζίδην, Ἕλληνα, καθηγητὴν, τὰ μάλα εὐπαιδευτον, δημοσιογράφον καὶ ποιητὴν δόκιμον, ὃν ἔσχον τὴν εὐχαρίστησιν νὰ γνωρίσω πρὸ δύο ἡμερῶν ἐν τῷ ἡμετέρῳ Γενικῷ Προξενίῳ. Εἶναι ἀκραιφνέστατος πατριώτης καὶ εὐγενέστατος ἀνὴρ, ἀληθὴς τζέντλεμαν, ὁ κ. Σαμαρτζίδης καὶ διάπυρος τῶν Μουσῶν λάτρης, γνωστὸς εἰς ὅλον τὸν κόσμον τῶν παρ' ἡμῖν λογίων ἐκ πολλῶν ὠραίων λυρικῶν ποιημάτων του καὶ τῆς Μ π έ σ α ς τελευταῖον. Εἶπαμεν καὶ ἐρρεμβάσαμεν πολλὰ ἐν τῷ κήπῳ ἐκεῖνον καὶ, ὡσεὶ ἐπὶ τ ῶ ν π ο τ α μ ῶ ν Β α β υ λ ῶ ν ο ς, ἀνεμνήσθημεν ἐκεῖ τῆς Σ ι ῶ ν... καὶ ἐπιθυρίσαμεν ἐν συγκινήσει τοὺς ὠραίους ἐκείνους στίχους του.

Ὅποταν μόνος, ἔρημος, στὰ ξένα θὰ πλανῶμαι
Τὴν στέρησίν σου θρηνηθῶν, τὴν καλλονὴν σου κλαίον,
Ὅποταν τῆς καρδίας μου τοὺς κτύπους θ' ἀκροῶμαι,
Κρατῶν μὲ χεῖρα τρέμουσαν, τὸ μέτωπόν μου καίον,
Στιγμὴν τινα, ἂν εὐρεθῆς περίλυπος καὶ μόνη,

Μὴ με λησμονεῖ!...

Παρὰ τῷ κ. Σαμαρτζίδῃ ἀνέπνευσα ὀλίγην ἑλληνικὴν ἀτμόσφαιραν, ἀγνήν αὔραν τοῦ Ἑλικῶνος μας καὶ συνήλθον ἀπὸ τοῦ θάμβους τῶν προηγουμένων ἐντυπώσεων ἐν ἑλληνικῇ καὶ ποιητικῇ συναναστροφῇ.

Ὁ ἥλιος ἤδη ἔδουε μεγαλοπρεπέστατος εἰς τὸ δεκατέσσαρας ὥρας μακρὰν πρὸς δυσμὰς ἀρχαῖον καὶ ὑψηλὸν Βέρμιον, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποῖου κεῖνται ἡ Νάουσα, τὰ Βοδενὰ καὶ ἡ Βέρροια, πόλεις θαλαραὶ καὶ κρυσταλλόνεροι, ἀδελφαὶ ἐν καλλοναῖς καὶ συμφοραῖς. Ὁ δίσκος αὐτοῦ, φαινόμενος μέγιστος ἀπὸ τῶν κορυφῶν ἐκεῖνων, ἦν θελκτικώτατος τὴν θέαν, ἐν πελάγει καί, ὡς ἀχανῆς πυρκαϊὰ ἐκτεινόμενου ἐρυθροῦ σέλαος, αἱ χρυσαῖ ἀκτῖνες του ἐστίλβουν τὰ πράσινα νερὰ τοῦ ἀπεράντου Θερμαϊκοῦ.

Ἐξῆλθον τοῦ Π α ρ α δ ε ἰ σ ο υ μετὰ τοῦ Ἀβραμικοῦ διὰ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν πόλιν. Ἀπὸ τοῦ μέρους ἐκεῖνου ἦν μεγαλοπρεπὲς τὸ πανόραμα αὐτῆς, κεκλιμένης ἀμφιθεατρικῶς καὶ νοχηλῶς ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ λόφου Χορτιάτου.

Κουραμένοι ὀπωσοῦν, ἀνήλθομεν εἰς λεωφορεῖον, διερχόμενον. Ἐκεῖ ὅμως συνέβη ἡμῖν σκηνὴ περιεργος. Μόλις ἐκάθησα καὶ ἔρριψα ὀπισθὲν μου ἕν βλέμμα, ἀκούω αἴφνης γλυκυτάτην, ἀλλὰ τρομώδη, φωνήν.

- Ἀράμπατζη ἐρκέκ!

Καὶ ἐν ἀκαρεῖ αἰσθάνομαι θροῦν τινα, ὡσεὶ στρουθῶν πτερυγίσματα. Ἦσαν πέντε ἕως ἕξ Ὀθωμανίδες, χαρέμια καλῆς περιοπῆς, ὡς ἐφαίνοντο ἐκ τῆς περιβολῆς καὶ τῶν ἀβροτάτων χειρῶν των (αἱ δύο ἰδίως ἐξ αὐτῶν, διότι αἱ λοιπαὶ ἦσαν ἀκόλουθοι) νεαραί, εὖσωμοι καὶ ὠραῖαι, αἵτινες κατῆλθον τῆς ἀμάξης, διότι ἀνήλθομεν ἡμεῖς καὶ ἐπειδὴ, ὡς λέγουν, δὲν ταῖς ἐπιτρέπεται νὰ συνταξειδεύωσι μετ' ἀνδρῶν καὶ δὴ ἀπίστων, ἐφώναξαν, περίτρομοι «ἀμαξηλάτα, ἄνδρες!» καὶ κατῆλθον εἰς τὴν ὁδόν. Μόλις ὅμως ὁ ἀμαξηλάτης μᾶς ἐξήγησε τὴν σκηνήν, προσθεῖς, ὅτι αἱ Ὀθωμανί-

δες ἠδύνατο νὰ πληρώσωσι καὶ τὰς κενὰς θέσεις τοῦ λεωφορείου, ἡμεῖς, μὴ ἔχοντες ἄλλως παρομίαν ὄρεξιν, κατήλθομεν ἐπίσης. Ἀλλὰ τὸ παράδοξον ἦτον, ὅτι αἱ Ὀθωμανίδες δὲν ἐπέισθησαν ν'ἀνέλθωσιν ἐκ νέου, λόγῳ, ὅτι τὸ λεωφορεῖον εἶχε μ ο λ υ ν θ ἦ ὑπὸ ἀπίστων! Ὁ Ἀβραμῖκος ἐντούτοις μοὶ ἐξήγησεν, ὅτι δὲν εἶναι τόσον ἄγρια πτηνὰ αἱ θελκτικαὶ Ὀθωμανίδες, ἀλλ' ὁ φόβος των προήρχετο, μὴ συναντηθῶσι ὑπὸ Τούρκων, συνταξιδεύουσαι μετ' ἀνδρῶν, ὅτε βαρεῖαι ποινὰὶ ἀνέμενον αὐτάς. Εἶναι παρομιώδης ἡ δουλικὴ ζωὴ τῶν Ὀθωμανίδων, αἵτινες ζῶσι μεμονωμένα καὶ φυλασσόμενα ὡς ἐν κλωβῷ.

Ἐπανήλθομεν εἰς τὴν προκυμαίαν. Ὁ κόσμος εἶχε συρρεύσει ἐκεῖ πολυπληθὴς καὶ ἐκαθήσαμεν εἰς τὴ τῶν ὠραίων καφείων της.

Ἐπῆλθεν ἐπὶ τέλος ἡ νύξ· ὁ περιδιαβάζων κόσμος ἐπυκνοῦτο καὶ ἐπλήρου τὰς παρὰ τὴν ἀκτὴν τραπέζας. Θίασος Αἰγυπτίων γυναικῶν ἀνέκρουε βιολία, ντέφια καὶ ἄλλα ἀνατολικά ὄργανα, ἄδων περιπαθῆ τουρκικὰ ἄσματα. Παρέκει εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ Βοεμίδων. Παιπαιτέρω τὸ θέατρον τῶν νευροσπάστων τοῦ Χόλδεν καὶ ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἐβραϊόπαιδες, περιάγοντες κάνιστρα νοστιμοτάτων φιστικίων τῆς Πόλεως.

Παρῆλθεν ἠδέως ἡμίσεια σχεδὸν ὥρα, ὅτε ἀπὸ τῆς παραλίας τῶν Πύργων ἐφάνη λάμπων εἰς φανός, εἶτα ἄλλος καὶ ἄλλος, ... ἔως οὗ πολλαπλασιασθέντες, ἐσχημάτισαν παμμεγέθη πυραμίδα ἀπειροπληθῶν φώτων λευκῶν, ἐρυθρῶν, κυανῶν, πρασίνων καὶ κιντρίνων. Κατόπιν ἡ πυραμὶς αὕτη ἤρχισε νὰ κινῆται ἐπὶ τοῦ κόλπου καὶ νὰ πληροῖ τὸν ὀρίζοντα μελωδίας πολυὸργανος μουσικὴ ἁρμονικὴ καὶ ἠδυπαθεστάτη. Ὅλοι ἠπόρουν καὶ ἠρώτων κατ' ἀρχάς, τί εἶναι τὸ

ώραῖον ἐκεῖνο θέαμα τοῦ ὀλοκλήρως ἀπὸ τοῦ σκά-
φους μέχρι τῶν κορυφῶν τῶν ἰστῶν φανοστολίστου
μεγάλου πλοίου, ὅπερ διέσχιζε τὰ νερὰ τοῦ κόλπου.
Ὁ δὲ Ἀβραμῖκος, ἱκανοποιῶν τὴν περιέργειάν μου,
ἐπληροφορήθη καὶ μοι εἶπεν ἀφελῶς:

- Δέν εἶναι τίποτε! Κάμνουν τζουμποῦσι τὰ παι-
διὰ του Σαούλ!

Πλειῖσται λέμβοι ἀπὸ τῆς ἀκτῆς φανοφόροι, πλή-
ρεις φιλοπεριέργων, ἐκκινήσασαι, περιεκύκλωσαν
τὸ φωτοστόλιστον καὶ πλημμυροῦν ἐκ μουσικῆς καὶ
ἠδυπαθῶν ἁσμάτων πλοῖον, ἐφ' οὗ ἐτέλουν τὸν θελ-
κτικὸν ἐκεῖνον καὶ πολυδάπανον θαλάσσιον κῶμον,
εὐθυμοῦντα, τὰ τέκνα τοῦ Κροΐσου τῆς Θεσσαλονί-
κης. Ὅποια εὐμάρεια καὶ ἠδυπάθεια! Κατεφωτίζετο
ὁ κόλπος καὶ ἠκτινοβόλει, ὡς μαγικὸν πανόραμα ἐπὶ
δύο περίπου ὥρας, μεθ' ἧς τὸ πλοῖον ἐπανῆλθεν εἰς
τὸν ὄρμον του.

Ἀπεσύρθην τότε εἰς τὸ ξενοδοχεῖον μου, ρεμ-
βάζων μὲ τὰς ἐντυπώσεις μου, αἵτινες ἦσαν τόσον
ώραῖαι καὶ τόσῳ ζωηραί, ὥστε καὶ νῦν ἔτι μετὰ τρία
ἔτη μὲ θέλγουν, οἷον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου ζῶσαι.

(Ἄργος, Αὐγούστος 1893).

ΤΟ ΕΥΧΕΤΗΡΙΟ ΦΥΛΛΑΔΙΟ ΤΗΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΕ ΤΟ ΑΦΗΓΗΜΑ ΤΟΥ
Δ. Κ. ΒΑΡΔΟΥΝΙΩΤΗ
ΟΙ ΠΥΡΓΟΙ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΕ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ Κ. Ν. ΠΛΑΣΤΗΡΑ
ΕΚΤΥΠΩΘΗΚΕ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΔΕΤΗΘΗΚΕ
ΤΟΝ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟ ΤΟΥ 2015
ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΑΥΡΟΓΕΝΗΣ Α. Ε.

ISBN: 978-960-9458-11-5